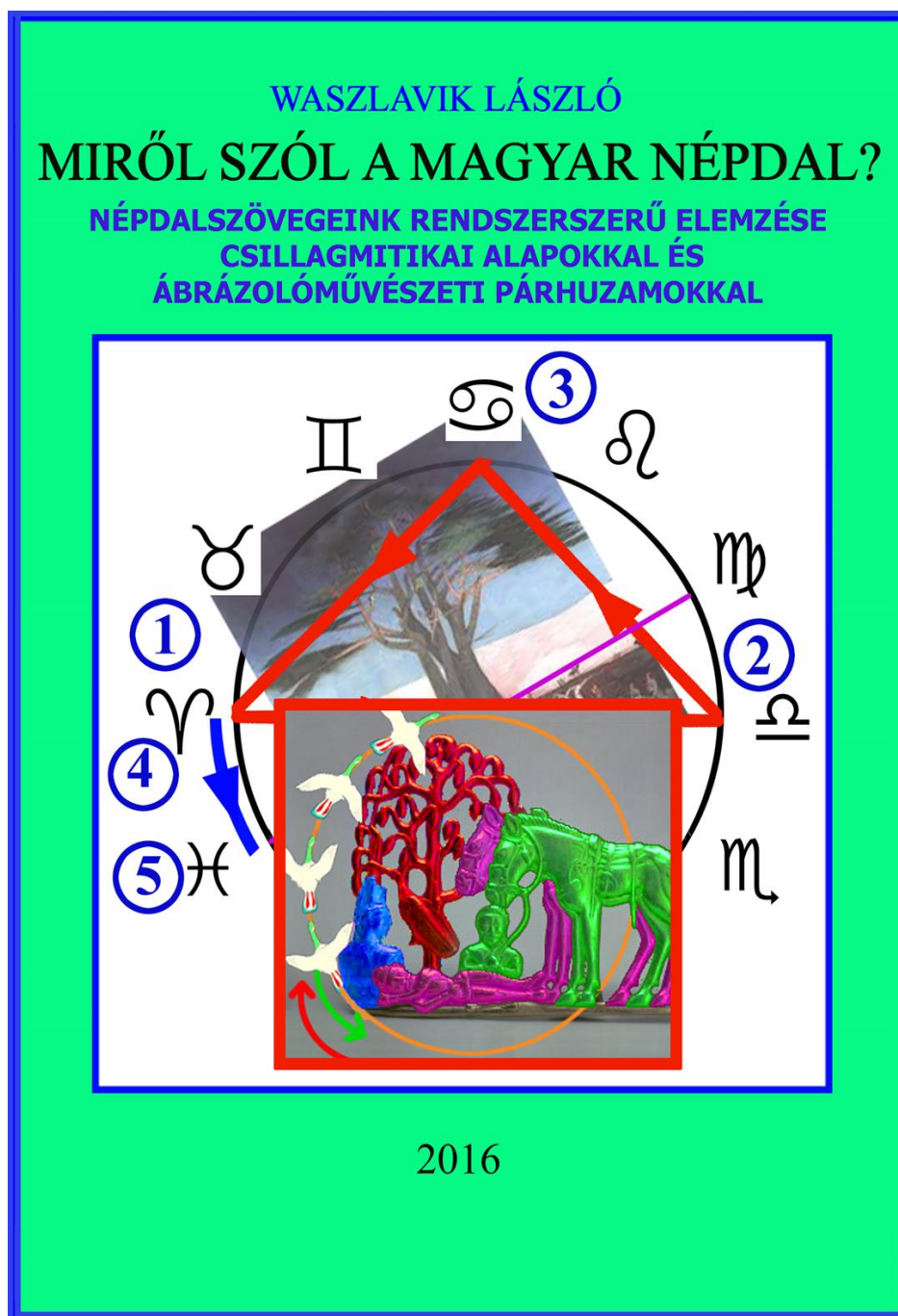

WASZLAVIK László (Leányfalu):

**Magyar népdalszimbolika és szerves műveltségi
beágyazottsága, különös tekintettel
a népdalnyelv csillagmítoszi összetevőjére**

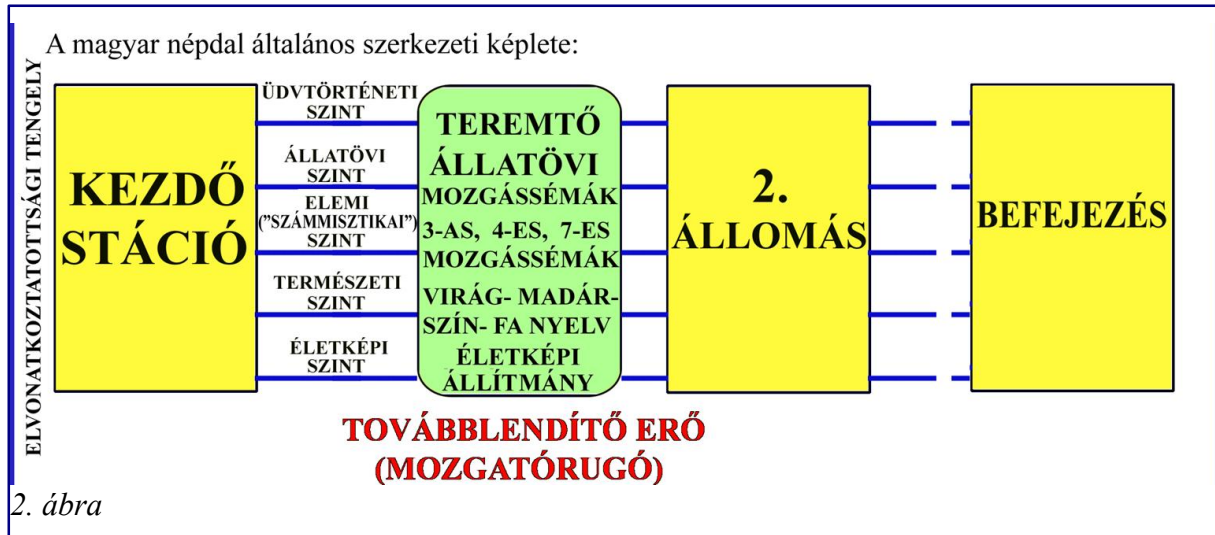
Az előadás egy 2016-ban született kiadatlan könyvből elevenít fel néhány fejezetet (1. ábra).

1. ábra.

A könyv főleg az 1980-as években a magyar szerves műveltségi iskola által kifejlesztett csillagmítoszi („zodiákus”) apparátusnak a népdal-szimbolikai beépítését célozta.

Kísérletet tettem a népdalszerkezet általános képletének a felállítására egy egyszerűbb lineáris modell formájában (2. ábra), mellyel a népdalkincs igen jelentős része írható le, de a bemutatott és feldolgozott példákban érintek „elágazó” megoldásokat is.

A népdalszövegek mai formájukban egy olyan sok stáción végiglépegető rendszert alkotnak, ahol különböző karakterű és elvonatkoztatási szintű szimbolika nyelvek párhuzamos jelenléte lehetséges, és az egyes stációk között bizonyos mozgatórugók lendítik tovább a kifejtet.

Nézzünk néhány konkrét példát a szerelmes dalok világából! A csillagmítoszi szemlélettel felruházva feltűnt, hogy a szerelmes dalok képei a levegős zodiákus jegyeket hozzák egy bizonyos logika szerint:

1. A választás-válogatás az Ikrek „kétesélyes” jegyére íródik, néha a csalárdság (túlzott válogatósság is itt jelenhet meg);
2. A megállapodott kapcsolat a harmóniát megfogalmazó Mérleg jeggyel áll kapcsolatban;
3. A szerelmi elválást vagy az elrontott kapcsolatot a Vízöntő kódolja.

Négy soros egyszerű népdaloknál gyakori, hogy az első három sor a fenti esetek valamelyikét tartalmazza, tehát abban táblázatunk állatövi szintje érvényesül, majd a negyedik sor köznapi megfogalmazásban is közli, hogy milyen állapotból milyen másik állapotba ment át a szereplők közötti kapcsolat (különállás, együttlét, elválás).

A 3. ábra 75. dalában rögtön az első szó közli, hogy az Ikrekben járunk. Itt egy család szerelmesre derül fény.

Egy másik Ikrek-példa: *Tavaszi szél vizet áraszt, virágom, virágom,
Minden madár társat választ, virágom, virágom,
Hát én immár kit válasszak, virágom, virágom,
Te engemet, én tégedet, virágom, virágom.*

Itt csak az Ikrek-versszakát hoztam az ismert népdalnak. Az Ikrek tavaszi jegy és levegős elemi minőségű, amire a „tavaszi” és a „szél” szó utal (a „vizet áraszt” az Ikrek után következő vizes jegyet – a Rákot – idézi). A „választ, kit válasszak” szó szerint közli, hogy szerelmi választásról van szó, emellett párosságok is jelzik az Ikreket (virágom-virágom, te engemet – én tégedet).

A 3. ábra 85. dalából (egy Kallós-kedvenc) az első két sor a Mérleget és a Vízöntőt adja. A hajó, bárka ismert Mérleg jelkép, ami a csillagmítoszi rendszerben a házasságot mint megállapodott kapcsolatot jeleníti meg. Innen már látható, hogy az elmerülő hajó az elrontott házasságot jelenti, a hajó képletesen a Vízöntő („öznív”) által képviselt nagy vízben merül el.

A 78., 79. és 80. dal egyaránt a már említett 3+1-es szerkezetű, az első három sor csillagmítoszi és a Vízöntőt hozza, a negyedik köznyelvi szintén mondja el ugyanazt, vagyis az elválást, egyedül maradást.

<p>(78) Sej, haj, zavaros a Tiszának a két széle, Fehér hattyú szállott a közepébe, Két szárnyával veri széjjel a habot, Sej, haj, mástól hallom, hogy a babám elhagyott.</p>	<p>(79) Szépen szól a kalocsai nagyharang, Búsan húzza három fekete galamb, Azt veri ki mind a négy oldalára, Sej szerettelek kisangyalom hiába.</p>
<p>IKREK=VÁLOGATÁS MÉRLEG=PÁRKAPCSOLAT VÍZÖNTŐ=ELVÁLÁS KÉTFELÉ VÁLASZTOTT VÍZ, HOLLÓ. HAT SZÁRNY = VÍZÖNTŐ</p>	<p>(80) Házam előtt terül el egy halas tó, Abba' úszik három fekete holló, Három fekete hollónak hat szárnya, Nem köll neköm senki megunt babája. KÖZNYELVI</p>
<p>(75) II Ikerablak nyílj kétfelé, Régi babám nézz kifelé, Nézz ki rajta keservesen, Hogy ölelem a kedvesem.</p>	<p>(81) ...Bánatos hajóra ültem, Ω A hajóval elmerültem... Ω (125) Csak ott es úgy kerülj, Ω búval meg ne merülj, Ω</p> <p>Olyan bánat a szívemen, kétrét hajlott az egeken.</p>

A zavaros Tisza, annak a két széle és a közepén habot verő madár (78. dal) a víz és egy hármasságot jelöl, ami a Vízöntő egyik jellegzetes képi megjelenítőjét, a hármashullámot adja. A széttárt szárnyú madár is a hármashullámot vagy a Vízöntő képjelének egyik felét (három törtvonal) jeleníti meg. Itt a fehérnek is van jelentősége, az a levegős jegyekhez illő szín. A 79. dalban a harang az, ami a Mérleg képjelét (nagy ómega) hozza és a házasságot jelenti, de a „búsan” határozó már előjelzi a következményeket. A Holló egy Vízöntő holdház (azzal asztrológiailag egyenértékű szimbólum), madár is, és a hármasság sem véletlen. A szerkezet itt is „3+1” típusú, az utolsó sor közvetlenül (köznyelvileg) utal az elválásra. A 80. dalban a halastó a nagy víz (Vízöntő-özönvíz) formájában utal a Vízöntőre. Úgy a három fekete holló, mint a Vízöntő képjelében megszámolható hat „szárny” is a Vízöntőt adja, a zárósor köznyelvi. Befejezésül megemlítem, hogy bizonyos szerelmi dalokban a bú, bánat révén van megjelenítve a szerelmi elválás (81., 125. dal), de az is a Vízöntőt hozza. „Olyan bánat a szívemen, kétrét hajlott az egeken” – a népnek volt annyi elemi csillagászati ismerete, hogy tudta, a Vízöntő egy igen nagy csillagkép az „egeken”, ami mindkét irányban ráhajlik a szomszédos csillagképekre.

BALLADA RÉSZLET
(4 ŐSELEM)

1. A kenyered kővé váljon! **F**
2. Mosdóvized vérré váljon! **V**
3. Törülködöd lángot hányjon! **T**
4. Páros késed néked álljon! **L**

4. ábra.

A 4. ábrán látható balladarészletben egy átok hoz egy fordulatot (stációváltást) a cselekményben, ami a négy őselemre van kódolva. Ez a 2. ábrán az „elemi, számmisztikai szintnek” felel meg. Az első sor a földes minőséget adja, mert a kő nem levegős, nem vizes, és nem tüzes karakterű, míg a mosdóvíz és a folyékony vér a vizes minőségre, a láng a tüzes minőségre utal, a „páros késed” kifejezés pedig a párosságával hozza az Ikrek jegyét, ami levegős jegy, és ez jeleníti meg a levegőt mint őselemet.

A halálra táncoltatott lány balladájának egy Kálmány által felgyűjtött Padéi változatából:

(124)

1. Eressz el, eressz el
Kék álló kelevény!

2. Mer lábamra dagad
Kis karmazsin csizma,

3. Derekamra dagad
Szép kamilló szoknya,

4. Ujjaimra dagad
Tíz aranyos gyűrű,

5. Mer fejembe dagad
Tíz aranyos párta.

**két kéz -
két fővilágosító**

(A lány bálba készül a tiltott időben. A hét bolygó rendszer szerint öltözködik, és úgy is kárhozik el)

5. ábra

Az 5. ábrán szintén a számmisztikai szinthez sorolható megoldást látunk. A „Halálra táncoltatott lány” egy olyan balladatípus, ami a tiltott adventi időben mulatozó lány elkárhozását meséli el, az évköri rendszerhez nem igazodó főhős tragédiájaként, ami a balladák általános ismérve. A lány halála a hét asztrológiai bolygóra – a Napra, a Holdra, a Merkúrra, a Vénuszra, a Marsra, a Jupiterre és a Szaturnuszra van kódolva. Az első versszak a gonosznak és károsnak tételezett „kelevényt” említi, ami csak a Szaturnusz lehet, és ezt a Szaturnuszhoz rendelt hideg és sötét színek (fekete, kék) egyike is visszaigazolja. Az Álló jelző inkább a Szaturnusz képjelének függőleges kiterjedésére, egészen pontosan a virtuális magasságára, a „magassági kódjára” utal. Ez a legnagyobb sugáron keringő bolygó, amihez a népi-szokrális felfogás a legnagyobb magasságot társítja. Csontváry utolsó festményén hét lovas a hét bolygóra van kódolva, közülük a Szaturnuszé a legnyurgább és a legmagasabb. A második versszakban a kis és a karmazsin jelző vezethet nyomra. A belső asztrológiai bolygók közül – a különleges státuszú fővilágosítókat leszámítva – a legkisebb pályán és ezért a leggyorsabban a Merkúr, a Vénusz és a Mars kering, ezek a „legkisebbek” és kettőhöz köztudottan illik a vörös szín, aminek egyik fajtája a karmazsin. A Marsot „vörös bolygónak” is szokták nevezni, a Vénuszt mitikus festményeken vörös vagy bordó ötszög, illetve ötágú csillag szokta megjeleníteni. A harmadik versszak a sárga szoknyás bolygóra utal. A Jupiternek van „szoknyás” képjele. Én a Napéhoz közeli sárga színt jellemzőnek gondolom, bár a szigorú alkímiai kódolás szerint a Jupiter fême az ón, aminek nem sárga a színe – egyébként az egykori alkímiai megfeleltetéseket már a kora-középkori mitikus festők sem tartják. A negyedik és ötödik versszak a két fővilágosítót, a Napot és a Holdat hozza. Szokták mindkettőt egy kör alakban, egy „gyűrűben” megjeleníteni, egy ugyanazon körből van leválasztva a Hold is, és mindkettő fénye az „aranyos” Naphoz kötődik, a Hold csak tükrözi azt. Ez indokolja a tíz számot (ami a két kéz ujjainak együttes száma) ami a gyűrűk lehetséges számából kiindulva rendeli össze a két fővilágosítót, és a Holdra is az „aranyos” sugárzást testálja. A Nap és a Hold megkülönböztetésére a 4. versszak a „gyűrű” (értsd, kör), az 5. versszak a párta alakot használja.

Szintén Kálmány Lajos gyűjtött fel egy igen ritka, épen maradt ballada-változatot (bukovinai, tehát régóta elszigeteltségben élő, és ezért még a korai variánsokat ismerő) csángóktól. A megöltek egy legényt című népdal-ballada egyéb változatai sajnos már eléggé „feltöredeztek”, nem szívesen

használok a romlottak kifejezést. A padéi változatnak a Kos-Halak átmenetre (Vég-Kezdet) íródo szerkezeti szakaszát a 6. ábrán látjuk. A teljes ballada egy bonyolultabb zodiákus képzetben mozog, aminek részleteire itt nem tudunk kitérni (Bika-Skorpió átló, Skorpió-Halak vizes trigon lépés, Halak-Kos átmenet).

3X3	HALÁL	GYÁSZ	NÁSZ
TEST	6. Odamén a bátyja, Költje, de nem hallja, Sárga sarkantyús csizmája, Lábára van fagyva.	9/a Csináltatsz-ë babám Diófa koporsót?	9/b Csináltatok kedves babám, Márványkú koporsót ! (NÁSZ-METAFORA)
LÉLEK	4. Odamén az apja, Költje, de nem hallja, Ezüstgombos kis mándlija, Mellyire van fagyva.	8. Borulj a nyakamra, Hagy vigyelek haza, Harmannapig, negyennapig Nyugodj az ágyamba ! (TISZTASZOBA - A LÉLEK JELENLÉTÉNEK KÉPZETE)	
SZELLEML	5.Odamén az anyja, Költje, de nem hallja, Szép fekete göndör haja, Vállára van fagyva. (MEGÖLTEK EGY LEGÉNYT)	10.Betakarsz-ë babám, Viaszkos vászonnyal? (SZEMFÖDÉL-SZELLEML)	10/b Betakarlak kedves babám, Arany paszománttal. (NÁSZ-METAFORA)

6. ábra

A szóbanforgó mátrix úgy épül fel, hogy három versszakban a legény testében, lelkében és szellemében hal meg, három félversszakban vagy versszakban a kedvese testben lélekben és szellemben siratja el, majd (látszólag hiányosan) két félversszakban a nász metaforái tűnnek fel testi, lelki és szellemi színezettel, tehát a második és harmadik egység a gyász-nász párt alkotva a következő ciklusba visz, az élet nem áll meg, ha utalásosan is, de a természet és a kozmosz ciklikussága szerint folytatódik. A 4-5-6. versszak értelmezéséhez tudni kell, hogy a népi-szakrális kódolási gyakorlatban a testet az övön aluli rész (itt a csizma), a lelket az öv és a nyak közötti rész (itt a lajbi), a szellemet a fej (itt a haj) jeleníti meg. A 8-9-10. egységekhez annyit, hogy a koporsó a testi halált hozza, a harmadnapi-negyvennapos nyugvás a lélek és a test halál utáni együttlétének képzetével áll kapcsolatban a tisztaszobában és utána, a viaszkos vászon a szemfödélre utal, ami a fej révén a szellemnek felel meg. A 9/b félversszak nász-metaphora, amihez a szerelmi szimbolikát kell ismerni, a 10/b félversszak annak elemeltebb, „szellemi” változata, a nász-sorozat lelki stációja alighanem a 8., „lelki” versszakból érthető ide, a kedves ágyának felajánlása okán.

A 7. ábrán a zodiákus vizes trigonját bejáró daltípust látjuk. A szerelmes dalok között is van olyan ami a teljes levegős trigonon fut végig. A katonadalok a tüzes trigon jegyeit használják. Vannak földes keretben mozgó dalok is (pl. Hallod-e te szelídecské). A vizes trigonban futó dalok

érdekessége, hogy a Halaknál végződnek, ami rögtön felajánlja a Halak-Kos átmenetet, az úgynevezett Vég-Kezdet lépést vagy „mentőhurkot”. Itt két ágra szakad a típusár, egyes dalokban a főhős „bennragad” a tél utolsó jegyét adó Halakban – elpusztul –, másokban bizonyos erőtartalék, segítség révén, aminek csillagmitoszi értelmezhetősége is van, a szereplő megmenekül, és tovább lép a Kosba, mintegy új életet nyerve. Itt csak az első típust vizsgáljuk.

(34)
Házunk előtt folyik el a Berettyó,
abban úszik egy fekete koporsó.
Koporsóból kilátszik a szemfödél,
régibabám, de hiába szerettedl.

(35)
♋ Kerek erdő közepében van egy tó
♏ Abban úszik egy fekete koporsó
♏ Rá van írva de aranyozott betűvel
Rózsa Sándor nem feledünk soha el!

(36)
Házunk előtt folyik el egy halastó,
Abban úszik egy fekete koporsó...

♏ - "férfi a vízben"

♏- vizen úszó négyzetes bezáró elem:
keszkenő, koporsó, "négy sarkú hajó";
kaszárnya, börtön bezáró tömbje

7. ábra

Figyeljük meg a 36. dalrészlet szövegét! A halastó nem folyhat, itt figyelemfelhívásról van szó. A halastó vagy a Berettyó a Rák vizes jegyére utal, amit a 34. dalban a „házunk előtt” kifejezés erősít meg. A szülői ház, a család, a szülők ugyanis hagyományosan a Rákra vannak kódolva (ami a horoszkópiában a IV. háznak felel meg). A 35. dal végén a „Rózsa Sándor nem feledünk soha el”, szintén arról szól, hogy a „mi Sándorunkról”, a mi virtuális családukhöz tartozó személyről van szó. A „kerek erdő közepében van egy tó” kifejezés a 35. dalban látszólag gyengébben kódolt ilyen szempontból, de csak látszólag. A szabványos, körnek tételezett zodiákusban, amit a „kerek erdő” jelenít meg, pontosan közepén van a Rák vizes jegye (tó). A Rák tehát az első vizes jegy, amit az éves időrendben a Skorprió követ. A Skorprió az effajta történetekben mindig egy vízbe esett, vízbe vetett, vízben vagy vízen lévő férfi jeleníti meg. Ennek hátterében az áll, hogy a Skorprió egy olyan vizes jegy, aminek az uralkodó bolygója a „legférfibb férfi”, a Mars – a legfőbb hadúr. Persze Rózsa Sándor is kellően „férfi”. A 34. dalban a kedves, a 35. dalban Rózsa Sándor az aki a koporsóba zárva, de annak közbeiktatásával a vízen van. A harmadik vizes jegy sorrendben a Halak, ami a halált, pusztulást jelenti. Ez itt nyilvánvaló, erről szól a főhős elgyászolása. A 7. ábrán még megjegyeztem, hogy az itt látott koporsó szerepét más dalokban más „négyzetes” bezáró elem is játszhatja – vizen úszó keszkenő, négy sarkú hajó (!), de akár a víztől elválasztható olyan tipikusan férfit bezáró motívumok is, mint a kaszárnya, börtön, vármegyeháza négyzetes bezáró tömbje, és a dalok egy részében a Halak-Kos átmenet mentén nem pusztulásról, hanem szabadulásról van szó („Felszállott a Páva /=Halak/, vármegyeházára” és más, a Jónás és a cet történetére rímelő, akár csak a Halak-Kos átmenetre íródó, akár a teljes trigonon végigfutó, és azt megtoldó férfitörténetek).

Egy rövid előadás keretében nem érdemes a zodiákus mozgásformák bonyolultabb, felsőbb szintjeire lépni, de hoznék még egy mutatós példát, ami a zodiákus földes és levegős trigonjára épül. Kallós Zoltán kedvenc Moldvai szerelmi daláról van szó, amit hangszerkíséret nélkül énekel az Ökrös együttessel felvett kazetta zárószámaként (Búsulni sohasem tudtam).

A dal szimbolikájának felfejtéséhez érdemes két további népdalt is megvizsgálnunk. Az egyik „segéddalt” a 8. ábrán látjuk.

(158)	
Elment a madárka	S ha tavaszra nem jő
Üres a kalitka	NYÁR Búzapirulásra (♋)
S azt üzente vissza	S ha még akkor sem jő
TAVASZ Visszajő tavaszra (♈), (♉), (♊)	ŐSZ Szőlőlágyulásra (♍) - (♎)
S azt üzente vissza	S ha még akkor sem jő
Visszajő tavaszra	TÉL Tudd meg sohasem jő (♏)

8. ábra

A kalitkába zárt madárról, mint a szerelem által fogvatartott főhősről több szerelmes dal szól. Ez a dal a természeti év kezdete, a tavaszpont előtt kezdődik, mintegy az előző ciklusban, és a négy évszaktot jeleníti meg. A „visszajő tavaszra” pontosan adja vissza a tavaszt, azaz ott a Kos, a Bika és az Ikrek haváról lehet szó. A Búzapirulás általában a Rák havára esik, ami a nyár kezdőjegye, amiből sejthető, hogy negyedéves léptékkal haladunk az időben. A szőlőlágyulás tipikus időszaka a Szűz-Mérleg időszak. Negyedéves felbontásban itt nyilván a Mérleget, az ősz kezdőjegyét kell figyelembe vennünk. A „tudd meg sohasem jő” sor a „szerelem halálaként” a terméketlen, sivár és kegyetlen tél megjelenítője, ami a negyedik évszak.

A Kallós Zoltán által énekelt változatot, illetve a dal egy másik változatát (a Muzsikás együttes előadásában) a 9. és a 10. ábra hozza, a kettőt érdemes együtt vizsgálni.

(156) MOLDVAI SZERELMI DAL (KALLÓS Z.)	
1. Rózsám, édes rózsám, mondd meg nekem nyilván, Mondd meg nekem nyilván, tudjam ki igazán, Tudjam ki igazán, mikorra várjalak, Várjalak-e vagy nem, várjalak-e vagy nem.	4. Rózsám, édes rózsám, mondd meg nekem nyilván, Mondd meg nekem nyilván, tudjam ki igazán, Tudjam ki igazán, mikorra várjalak, Mikorra várjalak, várjalak-e vagy nem.
2. Akkor szívem, akkor, akkor, még akkor sem, Mikor kapud sarka gyönggyel leveledzik, Gyönggyel leveledzik, ezüsttel virágzik, Mikor tűzhelyedet sárig gyopár növi.	5. Akkor szívem, akkor, akkor még akkor sem, Mikor kapud előtt tündér vásár nyílik, A posztóknak singjét, vasrudakkal mérik, Mikor egy szem búza száz kalangyát terem.
3. Akkor szívem, akkor, akkor, s még akkor sem, Nem volt szívem, nem volt, tudom nem is leszen, Noha nem volt soha, engem se várj vissza, Mert nem jövök vissza a fekete gyászra.	6. Akkor szívem, akkor, akkor, s még akkor sem, Nem volt szívem, nem volt, tudom nem is leszen, Noha nem volt soha, engem se várj vissza, Mert nem jövök vissza a fekete gyászra.

9. ábra

Mindkét változatban egy párbeszédet látunk a kedvessel, és mindkét esetben három időjelölő részlet van elbújtatva a válaszokban, amik a földes jegyeket adják, bejárva a földes jegyek éves trigonját. A kérdezz-felelek szerkezete a második esetben jóval szimmetrikusabb, és elé van téve egy kétsoros bevezető, ami a természet születéséhez-újjaszületéséhez rendelhető tavaszpontot az igével (hanggal) és fénnel teremtés képeivel jeleníti meg. Még a madár is feltűnik, és a „visszafordulásod” fordulat is némi analógiát ad az előző dallal, de ami a lényeg, hogy a szerelmes

pár kérdezője a levegős jegyek és a levegő, mintegy az ég világában mozog, míg a kérdezett szigorúan földi képekkel válaszol, és egyfajta szívtelen földhözragadtságot képvisel a kérdezővel szemben, így el is beszélnek egymás mellett, és a találkozásra nincs kilátás. A kérdező beszédében feltűnő páros ismétlések éppúgy mint a bizonytalansága (mondd meg nekem nyilván, tudjam ki igazán) az Ikreket hozza, a „fekete gyász” kifejezés pedig a Vízöntőt idézi. Már említettük a szerelmi bánat Vízöntő kódolását, de hogy még közelebbi példát hozzak, ami a gyászt a Vízöntőhöz köti, idézném a siratóként is énekelt „segéddal” azonos dallamú párját (csak az első három versszakot):

1. Felmegyek a hegyre	Pohár a kezébe	Inkább elönteném
Lenézek a völgybe	Köszönd reám babám	A tengernek habját
Ott látom a babám	Hadd igyak belőle	Kalánnal kimerném
Tiszta feketébe	Köszönd reám babám	A tengernek habját
Ott látom a babám	Hadd igyak belőle	Kalánnal kimerném
Tiszta feketébe	3. Mintsem rád	
2. Tiszta feketébe	köszönném	

Mitikus történetekben a Bakot sokszor jelöli kopár terméketlen hegy, aminek a túlsó oldalán a völgy a soronkövetkező Vízöntőt jelöli. Így van ez megfestve például Csontváry „Magányos cédrusán” is. Az első versszakból látszik, hogy a tiszta feketében lévő, alighanem gyászoló kedves itt a hegy utáni völgyben, a Vízöntő közegében jelenik meg. A második versszak paradox képet hoz. A pohárral mint Vízöntő jelképpel koccintana az egyik fél, de a másik menekül ettől, a Vízöntőt idéző tengert akár ki is merné, hogy szabaduljon a gyász képzetétől.

Még egy idézet a gyász és a Vízöntő kapcsolatának érzékeltetésére (moldvai dal):

Rajtunk a bú hármat hajlott, Nekünk a legszebbik estét
De bezzeg, hogy elhervasztott, Fekete gyászra festették,
De bezzeg, hogy elhervasztott. Fekete gyászra festették.

Itt az „olyan bánat a szívemen, kétrét hajlott az egeken” helyett a bú hajlik hármat, ami a Vízöntő hármashullámára utal, de közvetlenül utána ott van a mi dalunkban is szereplő „Fekete gyász” is.

Csak a Mérleg megjelenítése hiányzik a kérdező beszédéből, de pont a „tartós kapcsolat” a kérdéses, és az az, ami nem alakul ki, így a Mérleg hiánya teljesen indokolt.

MOLDVAI SZERELMÉS DAL (2)

(157) Zúgadoz az erdő sok szép énekszótól
Tündöklük a mező sok búzavetéstől

<p>Mondd meg nekem rózsám, mondd meg nekem nyilván, Tudjam ki igazán, várjalak e vagy nem, Várjalak e vagy nem, mikorra várjalak, Mikor léssen néked visszafordulásod, visszafordulásod.</p>	<p>Akkor szívem, akkor, akkor s még akkor sem, Mikor kapud előtt tündérvásár nyílik, Tündérvásár nyílik, muzsika szó hallik, Akkor szívem, akkor, akkor s még akkor sem,</p>
<p>Akkor szívem, akkor, akkor s még akkor sem, Mikor tűzhelyedet sárig gyopár nővi, Sárig gyopár nővi aranyvessző szegzi, Akkor szívem, akkor, akkor s még akkor sem.</p>	<p>Mondd meg nekem rózsám, mondd meg nekem nyilván, Tudjam ki igazán, várjalak e vagy nem, Várjalak e vagy nem, mikorra várjalak, Mikor léssen néked visszafordulásod, visszafordulásod.</p>
<p>Mondd meg nekem rózsám, mondd meg nekem nyilván, Tudjam ki igazán, várjalak e vagy nem, Várjalak e vagy nem, mikorra várjalak, Mikor léssen néked visszafordulásod, visszafordulásod.</p>	<p>Akkor szívem, akkor, akkor s még akkor sem, Mikor kapud sarka pénzzel gyökeredzik, Pénzzel gyökeredzik, gyönggyel levedzik, Akkor szívem, akkor, akkor s még akkor sem.</p>

10. ábra

Tisztázzuk a válaszoló beszédében feltűnő földes jegyeket! A kérdező szövegét piros, a válaszolót kék alapon jelenítettem meg, az utóbbin belül a földes jegyek megjelenítését sárgával emeltem ki.

A Kallós- és a Muzsikás-féle változatban az anyagiassághoz kötődő Bikát a következő sorok rejtik:

1. Mikor kapud sarka gyönggyel leveledzik Gyönggyel leveledzik, ezüsttel virágnak. 2. Mikor kapud sarka pénzzel gyökeredzik, Pénzzel gyökeredzik, gyönggyel leveledzik.

Itt a második változat a beszédesebb, érthetővé teszi az első változatot is, amiben az ezüst pénzt jelenthet, a gyöngy ékszert, drágaságot. Az anyagiasság egyértelmű, így a Bika hozzárendelhetősége is.

A következő földes jegyet, a Szűzet megjelenítő sorok a két változatban:

1. Mikor kapud előtt tündérvásár nyílik, A posztónak singjét vasrudakkal mérlik, Mikor egy szem búza száz kalangyát terem. 2. Mikor kapud előtt tündérvásár nyílik, Tündérvásár nyílik, muzsika szó hallik

A tündérvásár mind a két helyen utal a Szűzre, mert a leányvásárokra a szüzeket vitték eladni a távolabbi helyekről érkezők. Elég a tündért szűzzel helyettesíteni. Itt viszont az első változat az egyértelműbb, mert további megerősítéseket is tartalmaz. A mechanikusan ismétlődő egyformaság, legyen az a mérőrúd folyamatos áthelyezése vagy az egy szem búza „ismétlése”, sokszorozása, hagyományosan a Szűzhez tartozik. Még a Máté:14-ben is azonosítható, hogy Jézus kenyérszaporítása a Szűz dekána esik.

Az utolsó földes jegy – a Bak – megjelenítése a két helyen:

1. Mikor tűzhelyedet sárig gyopár növi. 2. Mikor tűzhelyedet sárig gyopár növi, Sárig gyopár növi aranyvessző szegzi.

A Bak a tél, a hideg évszak kezdőjegye és képviselője. A benőtt, nem működő tűzhely ezt a hideget jeleníti meg, így a Bakot hozza. Emellett érdemes megjegyezni, hogy a gyopárok között a legismertebb a havasi gyopár – különösen Erdélyben –, ami magashegyi növény, a hideg ormok világának lakója. Legendája szerint oda kérte magát, virágtársai közül egyedül és egyedülállóként, Isten közelébe. A gyopár, de az aranyvessző is utal a hideggel és sötétséggel rokonítható Bakra, amihez a legalacsonyabb éves napjárás tartozik. Az aranyvessző a gyopár rokona. A Kárpát-medencében csak két faja van, egy síkvidéki és egy magashegyi. A sárga jelző talán megtévesztő, hozhatná a homoki gyopárt is, de a balladákban és máshol is azonosítható, hogy a sárig gyopár kifejezés az árva, egyedülálló állapotot jelzi, ami a havasi gyopár legendájára utal.

A „moldvai szerelmi dalnak” – ahogy lenni szokott, van még változata, de a lényeg az elmondottakból látszik, a levegős és a földes jegyekkel jellemzett két szereplő mint ég és föld viszonyul egymáshoz, ezért nem is találják a közös hangot.

5. A magyar ó- és középkor helyszínei

